

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze diplomové práce

Stárnutí populace a jeho důsledky

Bc. Markéta Špírová

© 2019 ČZU v Praze

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá vývojem demografie v České republice a souvisejícími důsledky. Práce je zaměřena na období od roku 1997 – 2017. Potřebná data byla získána z Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení a Ministerstva financí České republiky. Na základě získaných dat byly provedeny statistické analýzy u demografických ukazatelů související se stárnutím populace. Je analyzován vývoj biologické generace, průměrný věky mužů a žen, naděje dožití mužů a žen. Dále je porovnána síla závislosti mezi počty seniorů a starobních důchodů. Dále je provedeno demografické srovnání České republiky se státy Evropy s podobným počtem obyvatelstva a s ostatními státy Evropy. Jsou popsány důsledky stárnutí a nechybí navržená doporučení a shrnutí, která by mohla přispět ke zmírnění dané situace.

Klíčová slova: demografie, sociální politika, struktura obyvatelstva, stárnutí populace, naděje dožití, časové řady

1. Cíl diplomové práce

Diplomová práce je zaměřena na analýzu demografických údajů v České republice v letech 1997 – 2017. Cílem je analyzovat vývoj počtu obyvatel, biologických skupin, průměrný věk a naděje dožití mužů a žen či počty zemřelých včetně predikce do budoucna. Dále jsou zachyceny příčiny stárnutí populace a je analyzován růst počtu seniorů a porovnává závislost na výši důchodů. Všechna data jsou získána z Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení a Ministerstva financí České republiky. V práci je provedeno porovnání s vybranými státy Evropy s podobným počtem obyvatelstva u vybraných ukazatelů. Na závěr jsou formulovány návrhy a doporučení ke zmírnění dané situace.

2. Metodika práce

Na základě časových řad byly provedeny výpočty jednotlivých jevů a vyhodnoceny jednotlivé výsledky. Zdrojem pro potřebná podkladová data byly webové stránky Českého statistického úřadu, Ministerstva práce a sociálních věcí, České správy sociálního zabezpečení a Ministerstva financí České republiky. K zpracování dat, tvorbě tabulek a grafů byl použit software MS Excel 2010 a program Statistica 12.

3. Vlastní práce

V první části práce byla zpracována literární rešerše, v níž byly vysvětleny základní demografické pojmy, popsána struktura obyvatelstva, důsledky stárnutí a populační politika. Praktická část je zaměřena na analýzu demografických údajů, jako je počet obyvatel, biologické skupiny, naděje dožití a průměrný věk aj. Jsou zachyceny příčiny stárnutí populace a rostoucí počet seniorů.

4. Závěr

Diplomová práce hodnotí vývoj časových řad demografických dat v České republice za období 1997 – 2017. Z analyzované časové řady od roku 1997 měla populace klesající tendenci a v roce 2002 se zastavila na nejnižší hodnotě počtu obyvatel, a to na 10 203 tisíc. V dalších letech již počty obyvatel rostou a v roce 2009 byla překročena hranice 10 500 tisíc obyvatel, která neustále roste. V roce 2017 je v ČR 10 610 tisíc obyvatel a to je nejvíce za celou pozorovanou časovou řadu. Zvyšujícím se počtu obyvatel přispívá i to, že lidé se dožijí více let oproti dřívějším letům a to i na úkor toho, že počty zemřelých jsou mnohdy vyšší oproti počtům narozených. Trend nově narozených má dlouhodobě oproti 80. letům klesající tendenci. Co se týká budoucího vývoje počtu obyvatel, by měl počet stále růst.

Dále je hodnocena věková struktura obyvatelstva rozdělena biologicky dle věku. Věková skupina od narození po věk 14 let je kolísavá, avšak vzhledem k předchozím letům klesající. V případě, že v této věkové skupině populace roste, tak pouze menším podílem než ostatní věkové skupiny a počet nepřesahuje nejvyšší hodnotu z hodnocené časové řady v roce 1997. V roce 2017 je dětí 1 671 tisíc, tento počet je srovnatelný s rokem 2000. Do budoucna by měl podíl této věkové skupiny lehce vzrůst, avšak nárůst nebude nijak výrazný. Na odkládání mateřství mají velký vliv jiné priority, cíle a představy o životě dnešní společnosti než tomu bylo dříve. Dále je to z důvodu volnějšího stylu života, cestování, kariéry či ze strachu neschopnosti zabezpečení rodiny nebo z důvodu strachu prvorodiček.

Nejvyšší podíl osob je ve skupině produktivního věku 15-64 let. Do této věkové skupiny v současnosti spadá až 7 milionů obyvatel. Ve věkové skupině 65 a více let je značný nárůst. Od roku 1997 se počet seniorů zvýšil o 600 tisíc obyvatel. V roce 2017 už jsou v České republice 2 miliony seniorů. Tím, že populace stárne a střední délka života se prodlužuje, je pravděpodobné, že počty seniorů budou nadále značně růst. Ke stárnutí populace mimo jiné přispívá i nízká porodnost.

Průměrný věk mužů a žen se právě v důsledku malého podílu dětské složky a zvyšujícího se podílu seniorské složky zvyšuje. Zvláště u mužů je v roce 2017 průměrný věk 40,8 let a u žen je průměrný věk o 2,8 let vyšší, tedy 43,6 let. V roce 1997 byl průměrný věk 37,9 nejnižší z celé časové řady, to je způsobeno tím, že ve věkové skupině

byl větší podíl dětí a menší podíl obyvatel s větším věkem. V případě, že se bude rodit čím dál méně dětí a bude se zvyšovat podíl seniorů i nadále průměrné věky mužů a žen porostou.

Rostoucí naděje dožití ukazuje, jak se zvyšuje střední délka života. Ženy mají střední délku života vyšší než muži, avšak mužům postupně roste střední délka života rychleji než ženám. V roce 1997 mezi střední délkou života mužů a žen byl rozdíl 7 let. S tím, že mužská naděje dožití byla 70,5 let a ženská 77,5 let. V roce 2017 mají muži naději dožití 76 let, tedy nárůst o 5,5 let a ženy mají naději dožití 81,8 let s nárůstem o 4,3 roky. Je tedy vidět rychlejší růst mužské střední délky života. Rozdíl v roce 2017 mezi muži a ženami je 5,8 let oproti roku 1997 se rozdíl snížil o 1,2 roky. Rozdíl mezi muži a ženami je způsoben biologicky a životním stylem a tím je způsobena vyšší úmrtnost mužů. Ženy se biologicky dožívají vyššího věku než muži. Muži byli více postihnuti válkami, ale i jejich životní styl je lehkomyšlnější. Například častěji bývají součástí dopravních nehod či páchají sebevraždy. Velkou roli hraje i životospráva. Muži více trpí obezitou, užívají více drogy či alkohol a jiné návykové látky. V neposlední řadě jsou muži více zatíženi větší fyzickou zátěží. Přestože je u mužů zaznamenáno spoustu negativních jevů, které mají vliv na jejich naději dožití, rozdíl mezi střední délkou života žen se snižuje.

Úmrtnost měla do roku 2001 klesající tendenci, poté opět vzrostla a dále kolísá. Počátkem 90. let se zvýšila vyspělost země a kvalita života a tím i délka a průměrný život. Populace stárne a starší lidé mohou mít větší sklon k úmrtí v pokročilejším věku života. Avšak i mladí lidé zasahují do tabulek svou špatnou životosprávou, z které vynechávají pohyb. Jedí nezdravě, užívají návykové látky, jsou ve stresu aj. Tohle vše může na každého v pozdějším věku působit negativně a přispívat k obezitě a jiným nemocem. V současné době se úmrtnost bude týkat několik následujících let poválečných dětí. Tedy silná generace dětí, která se narodila po druhé světové válce. Tím se může kolísavě úmrtnost zvyšovat.

Tím, že se mění věková struktura obyvatel a počty seniorů se zvyšují, je financování důchodových zabezpečení více zatíženo. Více zatíženo je zdravotnictví, jelikož lidé v pokročilejším věku potřebují větší zdravotní péči. Starobní důchod pobírá

čím dál více seniorů a tím se zvyšuje podíl vydaných peněz na starobní důchody. Stát vydá na starobní důchody průměrně 300 miliard korun ročně a každým rokem se zvyšuje.

Závěrem, lze říci, že ač má obyvatelstvo rozdílný věk, každý má právo na důstojný život. Ať už se jedná o seniory či děti, všichni by se měli k sobě vzájemně chovat s úctou, respektem a láskou. Vzájemně si pomáhat, obohacovat se a prožívat společné chvíle a užívat si každého dne bez ohledu na věk.

4. Seznam použitých zdrojů

[1] FUNK, Karel. *Provázení stářím a umíráním, aneb, O prolínání obou světů*. Praha: Malvern, 2014. Adam a Eva. ISBN 978-80-87580-70-7.

[2] HINDLS, Richard. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.

[3] KALIBOVÁ, Květa, Zdeněk PAVLÍK a Alena VODÁKOVÁ, ed. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické pojmosloví. ISBN 978-807-4190-124.

[4] ROUBÍČEK, Vladimír. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-859-6343-4.

[5] *Český statistický úřad: Demografie* [online]. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-24bfnixod8>

[6] *Databáze strategií: Ministerstvo práce a sociálních věcí - strategický dokument* [online]. [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mpsv/strategie>

[7] *Eurostat: Database* [online]. [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>